Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 18.12.2001, sp. zn. 21 Cdo 615/2001, ECLI:CZ:NS:2001:21.CDO.615.2001.1

Číslo: 60/2002

Právní věta:

Nárok z pracovněprávních vztahů nelze účinně započíst ani proti pohledávce, která by sama o sobě mohla z důvodu započtení zaniknout.

Soud: Nejvyšší soud

Datum rozhodnutí: 18.12.2001

Spisová značka: 21 Cdo 615/2001

Číslo rozhodnutí: 60

Číslo sešitu: 7-8

Typ rozhodnutí: Rozsudek

Hesla: Započtení pohledávky

Předpisy: § 260 odst. 2 předpisu č. 65/1965Sb.
§ 261 odst. 4 předpisu č. 65/1965Sb.
§ 580 odst. 4 předpisu č. 40/1964Sb.
§ 60 odst. 2 předpisu č. 65/1965Sb.

Druh: Rozhodnutí ve věcech občanskoprávních, obchodních a správních

Sbírkový text rozhodnutí:

Žalobce se domáhal (poté, co vzal žalobu zčásti zpět), aby mu žalovaný zaplatil 23 157 Kč s úrokem z prodlení ve výši 3355 Kč a s 16% úrokem z částky 23 157 Kč od 13. 9. 1996 do zaplacení. Žalobu zdůvodnil tím, že žalovanému, který byl jeho zaměstnancem, poskytl dne 4. 1. 1996 na jeho žádost „formou zúčtovatelné zálohy" půjčku ve výši 50 000 Kč; žalovaný se zavázal půjčku vrátit do 29. 2. 1996. Ke dni 31. 8. 1996, kdy skončil pracovní poměr žalovaného u žalobce, činil neuhrazený zůstatek půjčky 23 157 Kč.

Žalovaný namítal, že mu žalobce po skončení pracovního poměru „zadržoval zápočtový list", že žalovaný z tohoto důvodu nemohl být zaměstnán a že mu proto vznikla škoda. Tuto svoji pohledávku proti žalobci žalovaný započetl na žalovanou pohledávku.

O b v o d n í s o u d pro Prahu 4 rozsudkem ze dne 12. 11. 1999 žalobu zamítl a rozhodl, že žádný z účastníků nemá právo na náhradu nákladů řízení. Soud prvního stupně zjistil, že žalobce půjčil žalovanému dne 4. 1. 1996 částku 50 000 Kč, kterou se žalovaný zavázal vrátit do 29. 2. 1996, že žalovaný dosud vrátil žalobci částku 26 843 Kč a že „zůstatek ve výši 23 157 Kč stále dluží". Z

výsledků dokazování soud prvního stupně dále dovodil, že žalobce „porušil své povinnosti dle ustanovení § 60 odst. 2 zák. práce“, neboť v době od 31. 8. 1996 do 21. 3. 1997 „zadržoval“ žalovanému „zápočtový list“, a že žalovaný měl od září 1996 zajištěno pracovní místo u „společnosti s r. o. B.“ s výdělkem ve výši 50 000 Kč měsíčně, avšak do pracovního poměru u této společnosti nemohl nastoupit „pro nepředložení zápočtového listu“. „Zadržováním zápočtového listu“ žalobce způsobil žalovanému škodu, za kterou odpovídá podle ustanovení § 420 odst. 1 obč. zák. a která činí za dobu od 1. 9. 1996 do 28. 2. 1997 300 000 Kč. Protože žalovaný učinil při jednání u soudu dne 12. 1. 1998 projev směřující k započtení uvedené pohledávky na náhradu škody proti žalované pohledávce a protože obě pohledávky jsou stejného druhu, v době započtení splatné, nepromlčené a „i jinak způsobilé k započtení“, došlo ve smyslu ustanovení § 580 obč. zák. k zániku žalobcovy pohledávky. Žaloba proto nemůže být důvodná.

K odvolání žalobce M ě s t s k ý s o u d v Praze rozsudkem ze dne 24. 8. 2000 rozsudek soudu prvního stupně změnil tak, že žalovanému uložil, aby zaplatil žalobci 23 157 Kč s 16% úrokem od 13. 9. 1996 do zaplacení; ve výroku, kterým byla zamítnuta žaloba na zaplacení úroků z prodlení ve výši 3355 Kč, rozsudek soudu prvního stupně potvrdil a rozhodl, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci na náhradě nákladů řízení před soudem prvního stupně 11 400 Kč a na náhradě nákladů odvolacího řízení 3525 Kč, vše na „účet jeho právního zástupce“. Na základě skutkových zjištění soudu prvního stupně dovodil, že předložení „zápočtového listu“ není „podmínkou sine qua non, tj. bez které by nemohlo dojít k uzavření pracovního poměru“. Nový pracovní poměr mohl žalovaný uzavřít i bez předložení „zápočtového listu“, a proto okolnost, že žalobce nesplnil svoji povinnost vydat žalovanému potvrzení o zaměstnání (tzv. „zápočtový list“) při skončení pracovního poměru, neznamená porušení právní povinnosti, které by založilo právo žalovaného na náhradu škody podle ustanovení § 420 obč. zák. (mezi „tvrzenou škodou a vytýkaným porušením právní povinnosti není příčinná souvislost“). Protože pohledávka žalobce nemohla zaniknout započtením, je žalovaný povinen zaplatit žalobci zbytek dluhu z půjčky ve výši 23 157 Kč s úroky z prodlení od 13. 9. 1996. Úroky z prodlení za dobu od 1. 3. do 12. 9. 1996 ve výši 3355 Kč žalobci nenáleží, neboť žalovaný se dostal do prodlení se zaplacením zbytku dluhu z půjčky až po skončení pracovního poměru účastníků.

Proti tomuto rozsudku odvolacího soudu ve výroku, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci 23 157 Kč s 16% úrokem od 13. 9. 1996 do zaplacení, podal žalovaný dovolání. Namítá, že provedeným dokazováním (výpovědí svědka P. B.) bylo prokázáno, že „neexistence zápočtového listu“ byla jediným důvodem, proč „společnost B. s. r. o.“ odmítla žalovaného zaměstnat ve funkci manažera společnosti s „příjmem“ ve výši 50 000 Kč měsíčně. Vzhledem k tomu, že potvrzení o zaměstnání (tzv. zápočtový list) je – poté, co bylo zrušeno zaznamenávání vzniku a skončení pracovního poměru do občanského průkazu – jediným důkazem, jakým může zaměstnanec prokázat skončení předchozího pracovního poměru, měla „společnost B. s. r. o.“ právo vázat uzavření pracovního poměru se žalovaným na předložení „zápočtového listu“. Žalobce podle názoru dovolatele „zadržováním zápočtového listu“ porušil právní povinnost uloženou mu ustanovením § 60 odst. 2 zák. práce a způsobil tím žalovanému za dobu od 1. 9. 1996 do 28. 2. 1997 škodu ve výši 300 000 Kč. Započtením tohoto práva na náhradu škody, které žalovaný uplatnil dne 12. 1. 1998, proto zanikla žalobcem vymáhaná pohledávka. Žalovaný navrhl, aby dovolací soud rozsudek odvolacího soudu v napadeném výroku a v akcesorických výrocích o náhradě nákladů řízení zrušil a aby mu věc v tomto rozsahu vrátil k dalšímu řízení.

Žalobce navrhl, aby dovolací soud dovolání žalovaného zamítl. Uvedl, že „vyjádření a postoj svědka B. ohledně škody na straně žalovaného jsou nevěrohodné“ a že šlo „o předstírané jednání a účelové tvrzení svědka B. a žalovaného ohledně nástupu žalovaného do pracovního poměru ve firmě B. s. r. o.“ Započtení na pohledávku žalobce proto není možné a „možnost zbavit se povinnosti plnit dluh simulovaným jednáním by byla v rozporu s dobrými mravy“.

N e j v y š š í s o u d jako soud dovolací (§ 10a o. s. ř.) věc projednal podle občanského soudního řádu ve znění účinném do 31. 12. 2000 (srov. část dvanáctou, hlavu I, bod 17. zákona č. 30/2000 Sb., kterým se mění zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů, a některé další zákony). Po zjištění, že dovolání proti pravomocném rozsudku odvolacího soudu ve výroku, kterým byl rozsudek soudu prvního stupně změněn tak, že žalovaný je povinen zaplatit žalobci 23 157 Kč s 16% úrokem od 13. 9. 1996 do zaplacení, bylo podáno oprávněnou osobou v zákonné lhůtě (§ 240 odst. 1 o. s. ř.) a že jde o rozsudek, proti kterému je v uvedeném výroku dovolání přípustné podle ustanovení § 238 odst.1 písm. a) o. s. ř., přezkoumal věc bez nařízení jednání (§ 243a odst. 1, věta první, o. s. ř.) a dospěl k závěru, že dovolání není opodstatněné. Proto je zamítl.

Z odůvodnění:

Z hlediska skutkového stavu bylo v projednávané věci zjištěno, že žalovaný při jednání u soudu prvního stupně dne 12. 1. 1998 namítl proti žalobcem vymáhané pohledávce, spočívající v nevrácené peněžité půjčce ve výši 23 157 Kč, svůj nárok na náhradu škody, který mu vznikl proti žalobci proto, že mu žalobce v rozporu s ustanovením § 60 odst. 2 zák. práce nevydal při skončení pracovního poměru potvrzení o zaměstnání (tzv. zápočtový list“) a že ho z tohoto důvodu společnost „B. s. r. o.“ odmítla zaměstnat ve funkci manažera společnosti s výdělkem ve výši 50 000 Kč hrubého měsíčně.

Soudy obou stupňů při rozhodování věci (a také účastníci řízení) vycházely z toho, že nárok na náhradu škody, který může vzniknout zaměstnanci v důsledku toho, že zaměstnavatel v rozporu s ustanovením § 60 odst. 2 zák. práce nevydal zaměstnanci při skončení pracovního poměru potvrzení o zaměstnání a že ho z tohoto důvodu někdo jiný (jiný zaměstnavatel) odmítne zaměstnat, se řídí ustanoveními občanského zákoníku (zákona č. 40/1964 Sb. ve znění pozdějších předpisů). S tímto právní názorem nelze souhlasit.

Pracovněprávní vztahy vznikají mezi zaměstnanci a zaměstnavateli (§ 1 odst. 1 zák. práce). Pokud zákoník práce nebo jiný právní předpis nestanoví jinak, vznikají pracovněprávní vztahy nejdříve od uzavření pracovní smlouvy, dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti, a zakládá-li se pracovní poměr zaměstnance volbou nebo jmenováním, nejdříve od jeho zvolení nebo jmenování (§ 1 odst. 2 zák. práce).

Individuální pracovněprávní vztahy vznikají v souvislosti s výkonem nesamostatné (závislé) práce zaměstnance pro zaměstnavatele (práce, kterou fyzická osoba neprovádí vlastním jménem a na vlastní riziko, ale pro zaměstnavatele, podle jeho pokynů a na jeho nebezpečí). Tyto vztahy – jak je zřejmé ze zákoníku práce a z dalších právních předpisů – nevznikají jen mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem, ale i mezi zaměstnavatelem a dalšími osobami (např. pozůstalými nebo dědici po zemřelém zaměstnanci, ručitelem za závazek zaměstnance vůči zaměstnavateli). Pracovněprávní vztahy současně nejsou omezeny jen na dobu trvání pracovního poměru, dohody o provedení práce nebo dohody o pracovní činnosti a nelze za ně považovat pouze uvedené poměry. Ustanovení § 1 odst. 2 zák. práce určuje zásadně počátek vzniku pracovněprávních vztahů (kdy nejdříve pracovněprávní vztahy vznikají), žádné ustanovení zákoníku práce nebo jiného právního předpisu však nestanoví dobu, do kdy pracovněprávní vztahy trvají (kdy nejpozději pracovněprávní vztahy končí); pracovněprávními vztahy jsou proto také například nároky zaměstnavatele nebo zaměstnance na náhradu škody podle ustanovení § 172 a násl. zák. práce, i když ke škodě došlo až po skončení pracovního poměru. Za pracovněprávní nelze ovšem považovat takové vztahy, které postrádají časový, místní a zejména věcný (vnitřní účelový) poměr k výkonu nesamostatné (závislé) práce (např. nájem služebního bytu zaměstnavatele zaměstnancem, půjčku poskytnutou zaměstnavatelem zaměstnanci apod.).

Za individuální pracovněprávní vztahy ve smyslu ustanovení § 1 zák. práce je třeba považovat všechny vztahy vzniklé v příčinné souvislosti s výkonem nesamostatné (závislé) práce zaměstnance

pro zaměstnavatele bez ohledu na to, zda účastníkem vztahu je vedle zaměstnavatele zaměstnanec nebo (na jeho místě) jiná osoba anebo zda výkon nesamostatné (závislé) práce pro zaměstnavatele trvá nebo byl již ukončen. Individuálními pracovněprávními vztahy jsou nejen pracovní poměr nebo vztahy vzniklé z dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr. K těmto vztahům patří i takové právní vztahy, které vznikají v souvislosti s výkonem práce v pracovním poměru, popřípadě s výkonem práce podle dohod o pracích konaných mimo pracovní poměr; výjimky z tohoto pravidla stanoví zákon. V širším slova smyslu pak individuální pracovněprávní vztahy vznikají u osob, u nichž to stanoví právní předpisy (srov. např. § 206 zák. práce).

V posuzovaném případě žalovaný dovozuje svůj nárok na náhradu škody z porušení povinnosti ze strany žalobce jako jeho zaměstnavatele. Protože jde o vztah vzniklý v příčinné souvislosti s výkonem nesamostatné (závislé) práce žalovaného jako zaměstnance pro žalobce jako zaměstnavatele, je nepochybné, že má povahu pracovněprávního vztahu, který se řídí především zákoníkem práce.

Vzhledem k tomu, že škoda měla žalovanému (podle jeho tvrzení) vzniknout za dobu od 1. 9. 1996 do 28. 2. 1997, je třeba nárok žalovaného na její náhradu posuzovat i v současné době podle zákona č. 65/1965 Sb., zákoníku práce, ve znění zákonů č. 88/1968 Sb., č. 153/1969 Sb., č. 100/1970 Sb., č. 20/1975 Sb., č. 72/1982 Sb., č. 111/1984 Sb., č. 22/1985 Sb., č. 52/1987 Sb., č. 98/1987 Sb., č. 188/1988 Sb., č. 3/1991 Sb., č. 297/1991 Sb., č. 231/1992 Sb., č. 264/1992 Sb., č. 590/1992 Sb., č. 37/1993 Sb., č. 74/1994 Sb., č. 118/1995 Sb., č. 287/1995 Sb. a č. 138/1996 Sb. tedy podle zákoníku práce ve znění účinném do 30. 9. 1999.

Podle ustanovení § 60 odst. 2 zák. práce při skončení pracovního poměru je zaměstnavatel povinen vydat zaměstnanci, popřípadě jinému zaměstnavateli na jeho žádost potvrzení o zaměstnání a uvést v něm zejména dobu jeho trvání, skutečnosti rozhodné pro posouzení jeho nároku na dovolenou na zotavenou a závazky zaměstnance vůči zaměstnavateli, a zda, v jaké výši, v jakém pořadí a v čí prospěch jsou prováděny ze mzdy zaměstnance srážky, jakož i další skutečnosti stanovené právními předpisy.

Nesplní-li zaměstnavatel povinnost vydat zaměstnanci při skončení pracovního poměru potvrzení o zaměstnání a uvést v něm skutečnosti stanovené pracovněprávními předpisy, odpovídá za škodu zaměstnanci tím vzniklou podle ustanovení § 187 odst. 2 zák. práce, neboť jde o škodu, kterou způsobili porušením právních povinností v rámci plnění úkolů zaměstnavatele zaměstnanci jednající jeho jménem (§ 9 a 10 zák. práce). Na pracovněprávní povahu tohoto odpovědnostního vztahu mezi zaměstnancem a zaměstnavatelem nemá – jak uvedeno již výše – žádný vliv okolnost, že tento právní odpovědnostní vztah vznikl (mohl vzniknout) teprve po skončení pracovního poměru zaměstnance.

Práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů zanikají uspokojením nároku (srov. § 252 až 257 zák. práce), uplynutím doby, na kterou byla omezena (srov. § 258 zák. práce), dohodou o sporných nárocích (srov. § 259 zák. práce), smrtí zaměstnance (srov. § 260 zák. práce), popřípadě neuplatněním práva ve stanovené lhůtě – prekluzí (srov. § 261 odst. 4 zák. práce). Výčet způsobů zániku práv a povinností je v zákoníku práce uveden taxativně. Znamená to mimo jiné, že jiným, v zákoníku práce neuvedeným způsobem, práva a povinnosti z pracovněprávních vztahů nezanikají, a to ani tehdy, kdyby zaměstnanec a zaměstnavatel projevili v tomto směru souhlasnou vůli. Protože zákoník práce jiné než shora uvedené způsoby zániku práv a povinností nezná a protože právním důsledkem započtení je zánik pohledávky, představují pohledávky z pracovněprávních vztahů takové pohledávky, které nelze započíst a ani proti nim není možné započtení jednostranným úkonem namítat (srov. též rozsudek Krajského soudu v Plzni ze dne 7. 3. 1996 sp. zn. 13 Co 41/96, uveřejněný pod č. 115 v časopise Soudní judikatura, ročník 1997).

V posuzovaném případě žalovaný uplatnil proti pohledávce žalobce vyplývající z občanskoprávních vztahů k započtení svůj nárok, který má pracovněprávní povahu. Vzhledem k tomu, že nárok z

pracovněprávních vztahů nemůže započtením zaniknout, nelze jej účinně započíst nejen na jiný pracovněprávní nárok, ale ani na takovou pohledávku, která by sama o sobě mohla z důvodu započtení (srov. například § 580 obč. zák.) zaniknout. I kdyby žalovanému vznikl proti žalobci jím tvrzený nárok na náhradu škody, nemůže být jeho započtení důvodem pro zánik žalobcovy pohledávky, vymáhané v tomto řízení. Závěr odvolacího soudu o tom, že žalobcova pohledávka nezanikla započtením uplatněným za řízení žalovaným, je – byť nikoliv ze zcela přiléhavých důvodů – správný. Za této situace nebylo potřebné se zabývat tím, zda žalovanému skutečně vznikl jím tvrzený nárok na náhradu škody.

Z uvedeného vyplývá, že rozsudek odvolacího soudu je v dovoláním napadeném výroku z hlediska uplatněného dovolacího důvodu správný. Protože nebylo zjištěno (a ani dovolatelem tvrzeno), že by rozsudek odvolacího soudu byl v napadeném výroku postižen vadou uvedenou v ustanovení § 237 odst. 1 o. s. ř. nebo jinou vadou, která by mohla mít za následek nesprávné rozhodnutí ve věci, Nejvyšší soud dovolání žalovaného podle ustanovení § 243b odst. 1, části věty před středníkem, o. s. ř. zamítl.